

Landgeiten als maaimachines in natuurbeheer

De Nederlandse landgeit is een zeldzaam huisdierras. Lange tijd was dit ras het enige geitenras in Nederland. Begin vorige eeuw werden rassen ingekruist die meer melk gaven en waardoor het echte landras bijna verdwenen. Inmiddels zijn er weer duizenden dieren waarvan er ongeveer duizend in begrazingsprojecten worden ingezet. Maar een kudde geiten is wel wat anders dan een kudde schapen, paarden of koeien.

— Jaap Mekel (voorzitter Landelijke Fokkersclub Nederlandse Landgeiten)

> Geiten eten gras en kruiden (grazer) en vullen hun dieet graag aan met bladeren en twijgen van bomen en struiken (browser). Die combinatie is interessant voor het natuurbeheer, dacht het Rijksinstituut voor Natuurbeheer al in de jaren zeventig. Het instituut experimenteerde daarom volop met geiten als 'maaimachine' in het natuurbeheer. En er is dan ook al de nodige wetenschappelijke en praktische kennis over deze dieren in het natuurbeheer.

Landgeiten staan bekend als sober en kunnen beter met het Nederlandse klimaat overweg dan andere geitenrassen. Als het terrein maar een beetje beschutting heeft van bijvoorbeeld reliëf of bomen en wat droge ondergrond om te liggen, dan voelen de landgeiten zich al snel comfortabel. Wel is het nodig om er voor te zorgen dat de geiten niet weglopen. Geiten zijn namelijk

ondernemend en behendig.

Als de dieren het niet helemaal naar hun zin hebben in een terrein, zullen ze er alles aan doen om uit te breken. Een goed raster is noodzakelijk. Voor sommige kuddes blijken vier stroomdraden jaren te voldoen maar bij introductie van een nieuw dier kunnen ze tot de ontdekking komen dat de draden geen probleem vormen als ze er tussendoor springen. Een raster van gaas, een meter hoog en twee stroomdraden ervoor blijkt, een uitzondering daargelaten, effectief. Het gaas dient zo gezet te worden dat de kleine mazen onderin zitten. Dit voorkomt dat de geiten hun kop door het gaas steken en deze, door de hoorns, niet meer terug kunnen trekken. Hoge flexnetten kunnen ook goed werken wanneer er minimaal 4000 Volt op staat.

Geiten gaan niet graag door water maar kunnen behoorlijk springen. Een flinke sloot is een goede barrière. Dit verandert wanneer het bevroert. In de winter hebben ze snel door dat ze op ijs kunnen staan. Nog vervelender is het wanneer het gaat dooien. Ze hebben vaak te laat door dat waar ze eerst goed konden lopen het ijs ineens onbetrouwbaar is geworden. Dan vallen er regelmatig doden. Soms is het uitrasteren van een waterpartij een mogelijkheid. Eventueel kan een kudde verplaatst worden naar een terrein waar water niet de veekering vormt.

Kuddes lopen het gevaar op predatie, bijvoorbeeld door vossen. Dit lijkt echter vrij plaatselijk en kudde afhankelijk. Geiten blijken de vossen soms heel goed te kunnen verjagen. Wanneer een kudde dit niet kan, is het een optie om dieren toe te voegen uit een kudde die dit verjagen wel kan. De geiten kunnen het dan aan elkaar leren. Geiten kunnen op dezelfde manier zich ook goed tegen honden weren maar dit gaat niet altijd goed. Daarom is het raadzaam om rondom de geitenkuddes een aanlijnplicht in te stellen om daarmee conflicten te voorkomen. Ook een goede terreininrichting kan helpen om conflicten te voorkomen. Scheve bomen of stappels stobbes in het terrein zijn beter toegankelijk voor geiten dan voor honden. Eenmaal op de verhoging kan de geit heel goed de hond van zich af houden.

Ridderzuring, brandnetel en distel

Omdat landgieten een beetje grazer en een beetje browser zijn, moet de vegetatie voldoende afwis-

seling hebben. Zowel zomer als winter hebben ze behoefte aan voer van enige kwaliteit. Een vette weide is niet geschikt, net zo min als een schraal terrein met alleen maar berkjes of elzen. Omdat die variatie zelden in een terrein aanwezig is, is het in het natuurbeheer vaak nodig om de geiten bij te voeren of ze regelmatig te verplaatsen. Meestal kunnen de dieren vanuit een goede conditie in het groeiseizoen wel een paar maanden overleven in een terrein met veel berk of els, maar een seizoen alleen maar berk en elzen eten zullen niet alle geiten overleven. Dieren die in de groei zijn of zogen, zijn om deze reden dan ook minder geschikt voor begrazing van dit soort terreinen.

Geiten eten graag ridderzuring, brandnetel, distel en reuzenberenklauw. Sommige van deze planten beginnen ze pas in een bepaald groeistadium te eten. Ze zullen deze soorten niet uitroeien uit een terrein, maar kunnen ze zeer sterk onderdrukken. Op Japanse duizendknoop is de impact gering. Particuliere geitenhouders menen dat nogal wat planten giftig zijn voor geiten. Gebleken is echter dat wanneer geiten worden ingeschaard op een moment dat er allerlei voedsel beschikbaar is, de dieren goed om kunnen gaan met deze soorten. Geiten hebben bijvoorbeeld regelmatig taxus in een terrein weten uit te roeien zonder zelf ook maar ziek te worden.

Bokken weten vaak goed grotere bomen te slopen en te ringen. In sommige gevallen kan dat heel nuttig zijn. Als het juist de bedoeling is om grote bomen te sparen, is het dus raadzaam om een kudde zonder bokken in te zetten.

Massaal aan de berken

Geiten kunnen dus van belang zijn in het natuurbeheer. Wat geiten doen is nauwelijks met een machine te bereiken. Machines geven bodemverdichting die bij geiten uitblijft. Bij geitenbegrazing blijft microreliëf intact wat met machines genivelleerd wordt. Geiten kunnen dag in dag uit een distelhorst ontdoen van bloemen waardoor zaadvorming uitblijft. Veel meer dan schapen, runderen of pony's eten geiten boompjes, brandnetel, ridderzuring en Jacobskruiskruid. Geiten zijn veel meer schillers. In 2018 stonden geiten in het groeiseizoen al maanden in een gebied van Het Groninger Landschap bij Bourtange en Het Mantingerveld van Natuurmonumenten met vrijwel alleen maar berkjes tot drie meter hoog. Ze aten blaadjes. Toen het ging regenen na langdurige droogte gingen ze massaal de berken schillen. Waarschijnlijk was door de regen de sapstroom ineens veel aantrekkelijker. Nu, in 2019, is daar geen berk meer in leven.

Kuddes zijn niet zo maar inwisselbaar. Wat een kudde in het ene terrein doet, doet ze niet altijd ook in een ander terrein. Een ervaren beheerder kan inschatten welke kudde welk terrein het beste kan begrazen.

Schuwe of tamme dieren

Voor iemand die start met geitenbegrazing is het verstandig dieren te kopen waarvan de ouders, en liefst al een paar generaties, al in de begrazing lopen. Deze dieren hebben wellicht al ervaring met vossen, taxus, rhododendron of zijn alert op de opgang komende sapstroom onder de schors.

Dieren die al generaties de winter, en soms ook de zomer, doorkomen op brokjes en hooi bij een stal, vaak bij particulieren, zijn minder goed in staat om uit een terrein te halen wat ze nodig hebben. Ze zijn bij aanschaf vaak in goede conditie, maar hebben geen ervaring met minder makkelijke overlevingsomstandigheden.

Nog een reden om geen dieren te kopen die bij huis zijn opgegroeid is dat de kans groter is dat deze dieren tam zijn. Dit kan problemen geven met recreanten in het terrein. De dieren kunnen gaan bedelen, aan kleding vreten of tegen recreanten op gaan staan. Schuwe dieren, die al weglopen van mensen op tien meter afstand zijn nauwelijks tam te maken door publiek.

Bij selectie of aanschaf van geiten voor het natuurbeheer is het goed om te selecteren op onderwol. Sommige dieren hebben onder hun lange haren mohair. Korte wollige haren die van groot belang zijn om perioden met slecht weer goed door te komen.

Gezondheid

Het is raadzaam de dieren niet te vroeg te laten lammeren. Als de dieren vanaf half juli gedekt worden, komen vanaf half december de lammeren al. Dat is te vroeg omdat er in de winter bijvoorbeeld te weinig vers voedsel is en deze lammeren daardoor dan te kort komen en weinig overlevingskansen hebben. Het is daarom raadzaam vanaf 15 juli de mannelijke dieren ouder dan twee maanden weg te halen en pas later in het seizoen een bok aan de kudde toe te voegen. De dieren lammeren vaak makkelijk zelf af. Uitsellecteren van dieren die problemen hebben met lammeren is effectief om uiteindelijk een kudde te hebben waarbij ook in de lammerperiode een wekelijkse controle voldoende is.

Bij natuurbegrazing zal een geit ongeveer tien jaar oud worden. Zeker bij een fokgroep kan het nuttig zijn af te wachten tot een geit geen lammeren meer groot kan brengen of niet meer in goede conditie is. Zo fok je lang levende, goed aangepaste dieren.

Als er weinig stenige ondergrond is, is het van belang om regelmatig de hoefjes te bekappen. In een vochtig terrein is dat bekappen tot wel vier keer per jaar nodig, onder droge omstandigheden is het goed om elk jaar te kijken of het nodig is. Landgieten kunnen van dezelfde maag-darm parasieten last krijgen als reeën, maar landgeiten zijn daarvoor wel gevoeliger. Het is raadzaam een keer of drie per jaar de mest te onderzoeken. Vooral na het aflammeren vindt vaak een toename van maag-darm parasieten plaats. Preventief behandelen is vanuit natuuroverwegingen uit den boze, de residuen van de ontwormingsmiddelen zijn schadelijk voor veel organismen. In de praktijk blijkt echter dat bijna alle eigenaren van geiten, ook in waterwingebieden, toch ontwormen. Zonder ontwormen is een kudde landgeiten namelijk niet te handhaven, vinden de eigenaren. Om residuen van ontwormingsmiddelen in natuurterreinen te voorkomen is het dan ook noodzakelijk om buiten het begrazingsseizoen te ontwormen. Overigens is het niet bekend hoe lang de residuen uitgescheiden worden.

Een andere manier om infecties te voorkomen is de inzet van meerdere soorten grazers. Er is bijvoorbeeld goede ervaring met gemengde begrazing met verschillende runderrassen en met Exmoor pony's. Voordeel daarvan is dat de dieren vaak voor verschillende maag-darm parasieten gevoelig zijn en medicijngebruik kan daardoor minder noodzakelijk zijn. Om de kans op infecties te verkleinen kan je dus beter 20 geiten 5 runderen en 5 pony's inzetten dan bijvoorbeeld 100 geiten. Schapen en geiten zijn gevoelig voor dezelfde soorten parasieten.

Landgeiten moeten tegen Q-koorts ingeënt zijn als ze in terreinen lopen waar publiek mag komen.

Voor de verzorging en dus het vangen van de dieren, kan het handig zijn een voorweide te hebben waar de dieren gemakkelijk en graag komen. Bijvoorbeeld door op deze plek de enige drinkplek in de weide te hebben. In de voorweide kan een permanente kraal staan of per vangactie een kraal opgezet worden. Het is handig om de dieren er aan te laten wennen de voorweide en de kraal in te lopen. Lokken met brokken, hooi, wilgentakken of iets anders dat ze lekker vinden en normaal niet tot hun beschikking hebben kan

goed werken. Door dit lokken meestal niet te laten volgen door een behandeling, raken de dieren niet argwanend.

Fokkersclub

Een kudde zal op een gegeven moment te groot worden. Bij een overschot aan dieren is het goed om andere natuurbegrazers te benaderen. Wellicht dat elders behoefte is aan deze speciaal opgeleide, geharde dieren. De Landelijke Fokkersclub Nederlandse Landgeit (LFNL) kan bij een overschot aan dieren een selectie maken opdat de kudde goed blijft voldoen aan 'het plaatje' van de Nederlandse Landgeit; een gehoornde, middelgrote, geblokte geit met stevig beenwerk en een soepele gang. De keurmeesters van de vereniging letten ook op zaken die in de begrazing van belang zijn zoals stand van de poten en breedte van het bekken. Hiermee kan een dier zich ook in oneffen terrein goed bewegen en makkelijk aflammeren. De LFNL heeft goede contacten met haar leden en kan helpen vraag en aanbod van de landgeiten bij elkaar te brengen.<

Jaap Mekel
info@mekeldewitteraaf.nl

Beheerdersdag
Nieuwe Refter 15.00-15.45 uur